

DLOUHODOBÝ MONITORING STAVEBNĚ REKULTIVAČNÍCH SMĚSÍ

Abstrakt

Cílem dlouhodobého monitoringu stavebně rekultivačních směsí na bázi upravených pevných produktů spalování – granulátů – z klasického vysokoteplotního spalování i fluidního spalování a jejich směsí s výsypkovými zeminami MUS a.s., je zjistit kvalitativní parametry těchto směsí v interakci s přirozeným geologickým prostředím, kde nejsou ohroženy zájmy ochrany životního prostředí a zdraví lidu při variantním velkoobjemovém báňsko – technologickém využití v oblasti povrchových dolů, resp. energetice.

Klíčová slova: popílek, dlouhodobý monitoring, stavebně rekultivační směsi

Úvod

V rámci úkolu **V003 „Navrhnout a ověřit nové a dosud neaplikované způsoby využití vedlejších energetických produktů pro ostatní odvětví průmyslu“** výzkumného centra „Centrum výzkumu integrovaného systému využití vedlejších produktů z těžby, úpravy a zpracování energetických surovin“ byl v roce 2007 vypracován harmonogram prací s návrhem receptur stavebněrekultivačních směsí, které byly laboratorně vyrobeny a dle harmonogramu prací testovány. V rámci dlouhodobého úkolu sledování vývoje kvalitativních znaků technologicky upravených pevných produktů spalování - granulátů - z klasického vysokoteplotního i fluidního spalování vč. jejich směsí s výsypkovými zeminami povrchových uhelných lomů bylo v roce 2007 realizováno stanoviště kontrolního sledování – monitoringu, s cílem získat následně průkazný soubor výsledků, který by dokladoval, že ve vazbě na přirozené geologické prostředí nejsou ohroženy zájmy ochrany životního prostředí a zdraví lidu při variantním velkoobjemovém báňsko – technologickém využití v oblasti povrchových uhelných dolů resp. energetice. Výstupy z laboratorního testování jsou postupně zahrnovány do informační databáze výsledků kvalitativních ukazatelů, která je průběžně doplňována o údaje získané z modelových zkoušek a dlouhodobého monitoringu kvalitativních ukazatelů trvanlivostních a odolnostních.

Navržené směsi a uložení

Bylo vybudováno 6 monitorovacích stanovišť, do kterých byly umístěny stavebně rekultivační směsi dle následujícího harmonogramu.

- **Stanoviště S1**
 - náplň : **granulát z United Energy a.s. Komořany**
 - otevřeno atmosférickým vlivům (nekrytá)

- **Stanoviště S2**
 - náplň : technologická směs **G** - granulát z United Energy a.s. Komořany a výsypkových zemin (**Z**) v přibližném objemovém poměru **G : Z 1 : 2**
 - otevřeno atmosférickým vlivům (nekrytá)

- **Stanoviště S3**
 - náplň : **granulát z United Energy a.s. Komořany**
 - stanoviště překryto zhutněnou vrstvou výsypkových zemin **DJŠ** ve vrstvě tl. cca **0,15 m**

- **Stanoviště S4**
 - náplň : **granulát z elektrárny Mělník (EMĚ)**
 - otevřeno atmosférickým vlivům (nekrytá)

- **Stanoviště S5**
 - náplň : technologická směs **G** - granulát z elektrárny Mělník a výsypkových zemin (**Z**) v přibližném objemovém poměru **G : Z 1 : 2**
 - otevřeno atmosférickým vlivům (nekrytá)

- **Stanoviště S6**
 - náplň : **granulát z elektrárny Mělník (EMĚ)**
 - stanoviště překryto zhutněnou vrstvou výsypkových zemin **DJŠ** ve vrstvě tl. cca **0,15 m**

Laboratorní testování

Laboratorní testování bylo prováděno podle platných doporučujících ČSN a schválených interních metodických předpisů (IMP) akreditované laboratoře testování hornin VÚHU, a.s. Výsledky laboratorního testování jsou uvedeny v dalším textu. Prvotní seznam prováděných zkoušek je uveden v následujícím přehledu :

Fyzikálně - mechanické parametry

vlhkost
objemová hmotnost sytná suchá
zdánlivá hustota pevných částic
pórovitost
stupeň nasycení
objemová hmotnost po zhutnění PS 100%
objemová hmotnost po zhutnění PS 50%
objemová hmotnost setřesená
parametry smykové pevnosti efektivní
propustnost
pevnost v prostém tlaku

Zdravotně - ekologické parametry

zkoušky vyluhovatelnosti dle Vyhlášky MŽP č. 294/2005 Sb.

Vzorky jsou odebírány dle vypracovaného plánu vzorkování, první odběr (referenční) byl v 10/2007 a následující odběry jsou vždy po 30 dnech.

Výsledky

Cílem tohoto výzkumu je získat kvalitativní parametry sledovaných stavebně rekultivačních směsí v závislosti na interakci s přirozeným prostředím získané v poloprovozních podmínkách. V souladu s harmonogramem prací jsou z jednotlivých stanovišť odebírány vzorky, které jsou následně laboratorně testovány. Získaná data jsou postupně ukládána do databáze. V tabulce 1 a 2 jsou uvedeny fyzikálně – mechanické parametry stavebně rekultivačních směsí z monitorovacího stanoviště S1, resp. S4., kde jsou uloženy směsi ovlivněny atmosférickými vlivy. Tabulky 3 a 4 obsahují fyzikálně – mechanické parametry uložených směsí ze zakrytých stanovišť S3 a S6. Tyto stanoviště jsou překryty vrstvou zeminy, aby nedošlo k přímé interakci uložených směsí s atmosférickými vlivy.

Tabulka 1. Fyzikálně – mechanické vlastnosti, stanoviště S1

Parametr	Jednotka		Monitorovací stanoviště S1			
			REF	121 dnů	152 dnů	183 dnů
Fyzikální vlastnosti						
Přirozená vlhkost hmot.	w	%	38,1	41,2	47,5	45,1
Sypná hmotnost	ρ_{ss}	kg.m ⁻³	780	730	620	635
Měrná hmotnost	ρ_s	kg.m ⁻³	2810	2390	2510	2550
Pórovitost	n	%	72,1	69,4	75,3	75
Stupeň nasycení	S _r	%	40	43,4	39,1	40
Technologické objemové hmotnosti						
Objem. hm. po zhutnění PS100%	ρ_{PS100}	kg.m ⁻³	1394	1283	1324	1400
Objem. hm. po zhutnění PS50%	ρ_{PS50}	kg.m ⁻³	1310	1211	1201	1220
Objem. hm. setřesená	$\rho_{setř}$	kg.m ⁻³	1130	820	820	842
Smyková pevnost						
Soudržnost vrcholová	C _{ef}	MPa	0,010	0,021	0,014	0,018
Úhel vrcholový	α_{ef}	°	32,64	29,49	30,36	29,94
Propustnost						
Koeficient filtrace	k	m.s ⁻¹	4,94.10 ⁻⁷	5,13.10 ⁻⁷	6,40.10 ⁻⁷	5,60.10 ⁻⁷
Pevnost						
V prostém tlaku	ρ_c	MPa	0,091	0,090	0,057	0,063

Tabulka 2. Fyzikálně – mechanické vlastnosti, stanoviště S4

Parametr	Jednotka		Monitorovací stanoviště K4			
			REF	121 dnů	152 dnů	183 dnů
Fyzikální vlastnosti						
Přirozená vlhkost hmot.	w	%	31,8	31,6	35,6	36,4

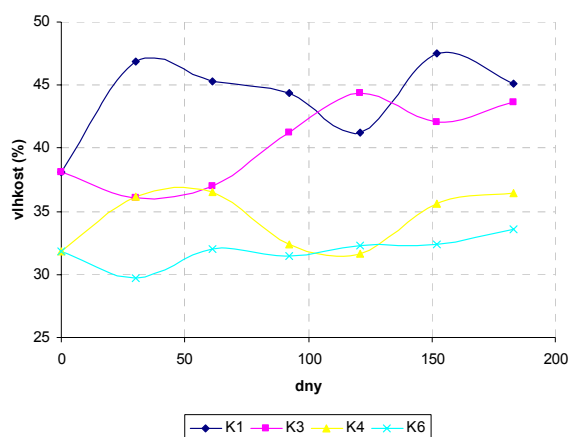
Sypná hmotnost	\square_{ss}	kg.m ⁻³	951	1000	986	1010
Měrná hmotnost	\square_s	kg.m ⁻³	2420	2430	2390	2410
Pórovitost	n	%	60,7	58,8	60,4	59,6
Stupeň nasycení	S _r	%	49,7	53,8	56,7	60,1
Technologické objemové hmotnosti						
Objem. hm. po zhutnění PS100%	\square_{PS100}	kg.m ⁻³	1439	1469	1504	1550
Objem. hm. po zhutnění PS50%	\square_{PS50}	kg.m ⁻³	1383	1419	1437	1486
Objem. hm. setřesená	$\square_{setř}$	kg.m ⁻³	853	1040	1020	1035
Smyková pevnost						
Soudržnost vrcholová	C _{ef}	MPa	-0,007	0,010	0,005	0,009
Úhel vrcholový	\square_{ef}	°	31,65	29,52	30,46	29,67
Propustnost						
Koeficient filtrace	k	m.s ⁻¹	1,45.10 ⁻⁶	1,15.10 ⁻⁶	3,51.10 ⁻⁶	5,15.10 ⁻⁷
Pevnost						
V prostém tlaku	\square_c	MPa	0,050	0,048	0,042	0,063

Tabulka 3. Fyzikálně – mechanické vlastnosti, kazeta K3

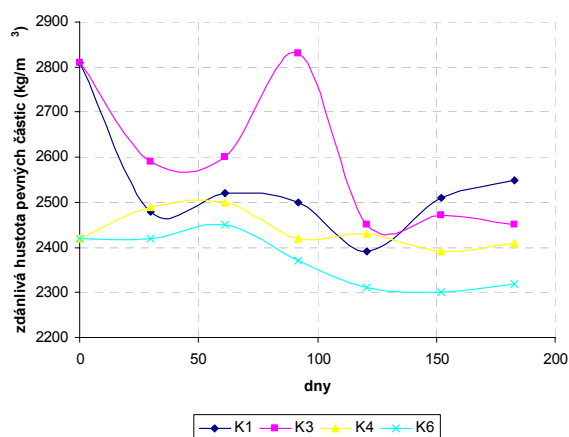
Parametr	Jednotka	a	Monitorovací stanoviště K3			
			REF	121 dnů	152 dnů	183 dnů
Fyzikální vlastnosti						
Přirozená vlhkost hmot.	w	%	38,1	44,4	42,1	43,6
Sypná hmotnost	\square_{ss}	kg.m ⁻³	780	790	779	785
Měrná hmotnost	\square_s	kg.m ⁻³	2810	2450	2470	2450
Pórovitost	n	%	72,1	67,7	67,1	66,4
Stupeň nasycení	S _r	%	40	51,9	48,9	50,1
Technologické objemové hmotnosti						
Objem. hm. po zhutnění PS100%	\square_{PS100}	kg.m ⁻³	1394	1545	1510	1560
Objem. hm. po zhutnění PS50%	\square_{PS50}	kg.m ⁻³	1310	1453	1397	1415
Objem. hm. setřesená	$\square_{setř}$	kg.m ⁻³	1130	1030	1055	1050
Smyková pevnost						
Soudržnost vrcholová	C _{ef}	MPa	0,010	0,013	0,009	0,014
Úhel vrcholový	\square_{ef}	°	32,64	30,5	33,14	31,58
Propustnost						
Koeficient filtrace	k	m.s ⁻¹	4,94.10 ⁻⁷	5,75.10 ⁻⁶	8,04.10 ⁻⁶	2,35.10 ⁻⁷
Pevnost						
V prostém tlaku	\square_c	MPa	0,091	0,048	0,049	0,065

Tabulka 4. Fyzikálně – mechanické vlastnosti, kazeta K6

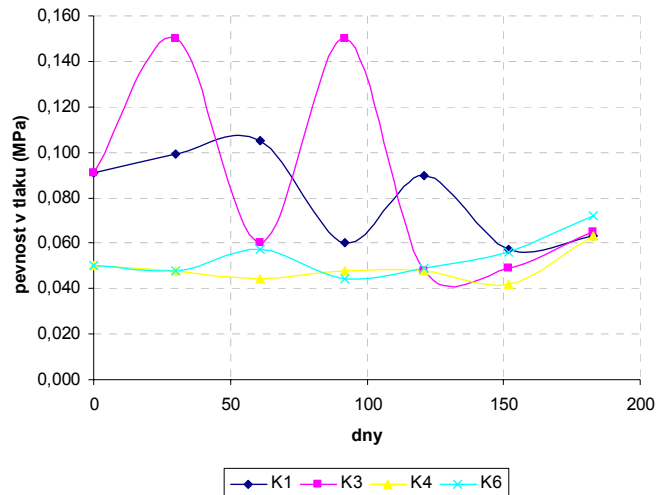
Parametr	Jednotka		Monitorovací stanoviště K6			
	a		REF	121 dnů	152 dnů	183 dnů
Fyzikální vlastnosti						
Přirozená vlhkost hmot.	w	%	31,8	32,3	32,4	33,6
Sypná hmotnost	\square_{ss}	kg.m ⁻³	951	970	970	1000
Měrná hmotnost	\square_s	kg.m ⁻³	2420	2310	2300	2320
Pórovitost	n	%	60,7	58	57,4	57,9
Stupeň nasycení	S _r	%	49,7	54	52,1	53
Technologické objemové hmotnosti						
Objem. hm. po zhutnění PS100%	\square_{PS100}	kg.m ⁻³	1439	1443	1394	1405
Objem. hm. po zhutnění PS50%	\square_{PS50}	kg.m ⁻³	1383	1405	1376	1389
Objem. hm. setřesená	$\square_{setř}$	kg.m ⁻³	853	1010	950	980
Smyková pevnost						
Soudržnost vrcholová	C _{ef}	MPa	-0,007	0,022	0,004	0,019
Úhel vrcholový	\square_{ef}	°	31,65	27,65	31,06	28,14
Propustnost						
Koeficient filtrace	k	m.s ⁻¹	1,45.10 ⁻⁶	1,09.10 ⁻⁶	8,96.10 ⁻⁶	2,06.10 ⁻⁷
Pevnost						
V prostém tlaku	\square_c	MPa	0,050	0,049	0,056	0,072

a) vlhkost částic

b) zdánlivá hustota pevných částic

c) pevnost v prostém tlaku

Graf 1. Fyzikální vlastnosti

Závěr

Cílem výzkumu je získání kvalitativních parametrů dlouhodobého monitoringu, kdy jsou etapovitě odebrány dílčí vzorky, které jsou testovány dle uvedeného rozsahu. Z podrobné analýzy všech sledovaných parametrů vyplývá, že granulát z hlediska zdravotně-ekologických hledisek nepřináší do přirozeného geologického prostředí povrchových uhelných lomů při jejich velkoobjemovém využití žádné další škodlivé látky, které by přirozené poměry tohoto prostředí jednoznačně zhoršily. Z hlediska fyzikálně-mechanických parametrů byla dokladována dlouhodobá kvalitativní stálost materiálu, která zajišťuje s ohledem na parametry granulátu zlepšující vliv stabilitních poměrů zemních výsypkových těles povrchových dolů při směsném i separátním ukládání granulátu.

Tato práce vznikla jako součást řešení a finanční podpory MŠMT projektu č. 1M06007.